

JEDNAĆ (253) *vb impf*

e oraz a jasne.

inf jednać (70). ◇ *praes 1 sg* jednãm (12); -ãm (9), -(a)m (3). ◇ *2 sg* jednãsz (2); -ãsz (1), -(a)sz (1). ◇ *3 sg* jednã (39). ◇ *1 pl* jedn(a)my (1). ◇ *3 pl* jednają (20). ◇ *praet 3 sg m* jednãł (14); -ãł (13), -(a)ł (1). *f* jednała (4). *n* jednało (1). ◇ *3 pl m pers* jednali (9). ◇ *fut 1 sg m* będę jedn(a)ł (3). ◇ *2 sg m* będziesz jednãł (1). ◇ *3 sg m* będzie jednãł (1). *f* jednać będzie (1). ◇ *2 pl m pers* jednać będziecie (1). ◇ *3 pl subst* jednać będą (1). ◇ *imp 1 sg* niechaj jednãm (1). ◇ *2 sg* jednãj (8); -ãj (3), -(a)j (5). ◇ *3 sg* niechãj(że) jednã (2). ◇ *2 pl* jednãjcie (2). ◇ *3 pl* niechãj jednają (1). ◇ *con 1 sg m* bych jedn(a)ł (1) *LibLeg*, bym jednãł (1) *LatHar*. ◇ *2 sg m* byś jedn(a)ł (1), by jedn(a)ł (1) *LibLeg* (1 : 1). ◇ *3 sg m* by jednãł (10); -ãł (6), -(a)ł (4). *f* by jednała (2). *n* by jednało (2). ◇ *1 pl m pers* -byśmy jedn(a)li (1) *LibLeg*, -bychmy jednali (1) *RejPosWstaw*. ◇ *3 pl m pers* by jednali (7). ◇ *part praes act* jednając (31). ◇ *impers praet* jednãno (1).

Sł stp, Cn notuje, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Pozyskiwać coś sobie lub komuś, zjednywać; conciliare Mącz, Cn; allicere, comparare, componere, intercedere, propitiare Mącz [w tym: co (114), komu (102)] (139) : ForCnR Cv; A bandzieíf ych odnãł zandal y profzil aby nam przyãłzny braczskã Cefarfkã yednaly przyczynaly syã do yego Cefar. milośczi. LibLeg 7/36; RejKup F; ma tedy ocyec synowi íwemu dopomãgãć/ áby yemu przyczynę yãkãłzkolwyek yednãł żeby fie grzeífeny wyãrowãł. GliczKsiãż P4; RejWiz 156v; Leop Dan 11/6; RejZwierz 87; KochSat B4v; RejAp 35, 71, Dd4v, Ff3; RejPos 244; Intercedo, Przyczinam fie/ Yednam/ Zaíftepuyę kogo w czim. 44b; Virtus conciliat amicitias, Cnota yedna przyãżń y zachowanie. Mącz 62d, 148d, 181d, 280a, 301d, 326d, 414a; RejZwierc 160v; Swięci odpulfczenie grzechow iednãią. SkarŻyw 198 marg, 198 [2 r.], 306, 511; NiemObr 106; wíztkie vrzedi pozitetzne [...] mezom godnim iednali/ tilko chcãc *promouere bonum reipub[licae] PaprUp F3v, F3; GostGosp 34; KochPij C3; LatHar 133, 389; KołakCath C3v; WujNT Ccccc2v; On [Chrystus] íeft przyczyńcã y poórzednikiem nãłzym/ on blizny ran twoich w ktorych zã nas vmãrł vkãzuie/ y miłoífierdzie wízelãkie y dobrodzieífstwã iedna. SkarKaz 245b, 245b, 421a, 515b; SkarKazSej 661b.**

jednać od kogo (1): zãcz sobie WKM wielkie bohomodlstwo od poddanych swych do Pana Boga jednasz *Diar 21.*

jednać u kogo (31): *LibLeg 7/9v, 105, 10/152v; DiarDop 107; Famae suae servire, fere idem, Matrimonio puellae servire, Pãnnę rãyc zã mãż/ yednãć yey przyãżń v ludzi. Necessitatibus inservire. Mącz 388d, 309c; GórnDworz D3v, D8v, O2; RejPos 100, 107; RejZwierc 26v; WujJud 57v; BudBib 3.Esdr 8/78; PaprPan Q2v; ModrzBaz 44, 56v; Wielkimi cudy po ímierci slyñãł/ iednãjąc ludziom íilne v Bogã dobrodzieífstwã SkarŻyw 593, A2v, A3, 162, 173; NiemObr 4, 88; KochCn B4v; LatHar 7, 330, 610; SkarKaz 633a, 636a; íeft y ínfzy nieprzyãciãł mãdrości: co wy zowiecie *popularitas*, gdy kto ílawę íobie y mnímãnie v poópolítwã iednãjąc/ zã ich nierozmýslnym y niepożytecznym rozumieniem ídzie SkarKazSej 661b.*

jednać z czego (2): Spraw ábym íobie zdobrych vczyńkow cudzych/ iednãł v íiebie zapłãte/ przez porzãdne z nich vciefzenie *LatHar 610, 676.*

jednać przez kogo, przez co (5): Abowiem tákowi profzący/ nie wyda podeyrzenia/ iákoby przedárować mieli/ y tych przez ktore sobie iednáią/ y tych v ktorých sobie iednáią [eos, quorum utantur opera petendo]/ y tych v ktorých w mocy íą Vrzędy. *ModrzBaz* 44, 43; mamy nádobrym wiary chrześciánńkiey fundámencie/ lámi sobie załługi przez dobre náłze vczynki iednać *ReszList* 152; *LatHar* 610; *SkarKaz* 636b.

jednać czym (19): *DiarDop* 107; *LubPs* X5; *Mqcz* 395d; *GórnDworz* L2; *KuczbKat* 1; [*drudzy*] sobie dzbanem/ chártem/ iáłtrząbem/ y inemi vpominki przyiáźń iednáią. *RejZwierc* 21, 27, 44v; *WujJud* 57v; *CzechRozm* 239; przełózeni máią íię o to ítárác/ áby cnotą y mądrością íwą/ iednáli sobie dobre mnimánie [ut virtute et prudentia vindicent se a mala existimatione]. *ModrzBaz* 114v, 124; *SkarŻyw* 198 [2 r.], 500; *ReszList* 148; *LatHar* 426, 484; *SkarKaz* 245b.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikami „to” (1); *aby, zaimek względny*] (2): A ták trzebá rozmyílić/ [...] iáko to sobie iednać/ áby káždy chodzil w tym beípíeczeńítwie/ á w tym błogóíłáwieńítwie Pána íwoie⁸⁰ *RejPos* 332v; [*słudzy boży*] wízem ludziom y nieprzyiácielom dobrze czyniá/ y wízytko co chcá v Pána íwego iednáią. *SkarŻyw* A3.

W charakterystycznych połączeniach: jednać bogomódlstwo [czyje] (2), *chwałę, dobra wszelakie, dobrodziejstwo* (2), *miłość* (5), *(dobre) mnimanie* (2), *(dobrá) nadzieję* (4), *odpuszczenie grzechow* (9), *powagę* (2), *przyjacielstwo, przyjaźń* (5), *sławę* (3), *ufność, zachowanie, zbawienie; jednać sobie [co]* (38).

Zwrot:»jednać łaskę« = gratiam quaerere *Modrz* [*szuk zmienny*] (21): *LubPs* X5; *Mqcz* 309c, 395 [2 r.]; niechay íobye [*dworzanin*] íotroítwem á niecnothą íáíki páńńkiey nie iedna. *GórnDworz* L2; *RejPos* 5, 107; *WujJud* 57v; *BudBib* 3.Esdr 8/78; *CzechRozm* 239; *PaprPan* Q2v; *KarnNap* D3; *ModrzBaz* 124; *SkarŻyw* 162, 263, 491; *NiemObr* 4; *ReszList* 148; Pokorne próby puść przed íwięte wízy/ Rácź íáíkę iednać/ gdy grzech íięży duízy *GrabowSet* X3; *LatHar* 7; bo nikt nam íáíki Bożey y niebieíkich dobr iednać v Oycá nie może/ okrom íego íámego [*Chrystusa*] *SkarKaz* 636a.

Szeregi: »uprosić i jednać« (1): gdy co sobie vprosić y iednać v Pána Boga mamy. *SkarKaz* 633a.

»jednać i zasługować« (1): Tu íuż dopirko vczy y oznáymie/ iáko wierni íego [...] máią sobie iednać y záíługowác y tho poznáczenie íwoie/ y tho íwięte błogóíłáwieńítwie Pána íwego/ y opiekę *RejAp* 71.

α. *Ściągać coś na siebie lub kogoś, być sprawcą, przyczyną czegoś złego [co* (22), *komu* (19)] (22) : *SeklWyzn* b4v; *SeklKat* I3v, Q4, Z3; kto íye íprzećiwia zwirzchnóíci/ Bożemu zrzádzieniu íye íprzećiwia/ y potępienie wieczne sobie iedna. *GroicPorz* pp4; *RejWiz* 140v; *RejPos* 131; *HistLan* C; Także y to cokolwiek Ionátás vczynił/ opowiedziano krolowi/ iednáiąc mu nienawiść *BudBib* 1.Mach 11/5; *PaprUp* G4v; Niechayże mi tá íłábość y oziębłość moiá/ nie iedna íáíki twoiey náruízenia *LatHar* 217, 58, 149, 187, 235, 247 (9).

jednać u kogo (2): jeślízeby ci byli, ktorzy by nam niedobre mnimanie u WKM stáđ jednali, abyśmy okazali im [...] że my [...] chcemy we wszyćkiem WKM naszemu MP gratyfikowác jako wierni poddani *Diar* 75; *KochPs* 100.

jednać czym (1): był potwarcá/ bluźniercá y prześládownikiem/ [...] czyni sobie y z ínfzy mi wíęcey gniew Boży/ á niż íáíkę iednał. *CzechEp* 49.

W charakterystycznych połączeniach: *jednać gniew, karę, niełaskę, potępienie (wieczne) (6), śmierć wieczną; jednać sobie (9)*.

a. *O osobach [kogo komu] (15)*: Bo pan zgladza nańce [!] długi Przes fyna fwego zaflugy. Ktorego łobie iednamy Gdy iego woley fluchamy. *RejKup* 12; *KromRozm I* O4v; *BielKom* G5; *GliczKsiąż* P8v [2 r.]; Służże mu teraz/ á ná tę go łobie godzinę [*aniola na godzinę śmierci*] zámawiaiy y iednay. *SkarKaz* 423a.

Zwrot: »przyjacioły, życzliwe towarzysze (sobie) jednać« [*szyk zmienny*] (7 : 1): *FalZioł* V 50v, 52v; *BielŻyw* 22; *RejPos* 193; *RejPosWstaw* [41⁴]v; A on przez ten czas zbrowiwszy zły vczynek/ chodzi gdzie chce/ sługi y życzliwe towarzyże łobie iedna [*fautores et ministros sibi comparat*] *ModrzBaz* 84v; Aleć to ná mądre należy/ rádźić o przyfzłych rzeczach: á ná wątpliwe Rzeczypolitey czały przyjacioły łobie iednać [*amicos sibi parare*]. *ModrzBaz* 89; *KochCn* B4.

α. *W znaczeniu ujemnym (1)*: A ták vrafta ztąd, że *pro vno hošte duos hoštes* łobie iedna *Actor*. *SarnStat* 1298.

2. *Umawiać, najmować (o sługach, rzemieślnikach itp.); pacisci mercedem cum famulo, statuere mercedem alicui Cn [kogo] (20)*: *GliczKsiąż* D5v; Rzemieślniká do budowania dranic/ drzewá/ tárćić/ gontow/ y do wżelkich robot naiemnego/ ná Wiofnę/ kiedy dzień wielki/ iednać ma *Vrzędnik GostGosp* 96; *Phil* P4.

jednać komu (3): *FalZioł* V 52, 53; nyektore matki fyny fwe z młodu zaráz ná nyecnotę wyoda [...] lámi [!] im nye wftydáyą fie zwodzić albo byałych głów nábywác y yednać *GliczKsiąż* E3.

Zwrot: »służebniki (a. sługi) jednać« (16): Sługi łobie iednay, y robotniki: boc będą powolni y wierni *FalZioł* V 53, V 52, 54; *Goski* A2, *2v [2 r.], *3 [2 r.], *3v [3 r.], *4 [3 r.], *4v [2 r.].

[*Szereg*: »jednać a zmawiać«: *PO*dobne ieft *Krolestwo niebieskie* człowiekowi gołpodarzowi/ ktory wyffedł bárzo ráno iednać á zmáwiác robotnikow [*conducere operarios*] do winnice fwoiey. *Leop Matth* 20/1 (*Linde*).]

3. *Godzić, doprowadzać skłóconych do zgody, rozsądzać polubownie; conciliare, concordare, pacare, reconciliare Mącz, Cn; unire Mącz, pacificare Cn (65)*: *Concilio*, *Yednam*/ *Przepráwiam* komu gniew v kogo *Mącz* 62d, 62d, 64d, 65b, 285c, 504a; *Calag* 352b; *GórnRozm* H; *Calep* 61b, 231b.

jednać co (8): *RejWiz* 118v; [*w Wodniku*] Połty fłać niedobrze/ ogniem robić/ rofterki iednać/ zle. *Goski* *4v, *3v, *4. *Cf* »swary jednać«.

jednać kogo (35): *ZapWar* 1513 nr 2148; Toć fą fłowá ktorymi *Kryftus* nas iedna y przytznia fie do *Oycá* fwego zá námi. *KrowObr* 213, 213v; *OrzList* i; *BielKron* 179v, 394, 425v; *RejPos* 346; *RejZwierc* 91; *SkarJedn* 60, 81, 170; *SkarŻyw* 461; *ActReg* 162; *OrzJan* 108; nád wielą *Primáfow* [...] ieden *Piotr* ábo *Papież*/ ktory wżytki iedna gdy fie wádzą/ náuczca gdy błádzą/ odmienia gdy fie pfuią. *SkarKazSej* 691a. *Cf* *jednać kogo z kim*, »jednać niezgodne«, »jednać strony«.

jednać kogo z kim (12): *KrowObr* 214; A gdy iechał [*papież Aleksander*] do *Witerbium* iednać *Genueńskich* z *Wenety*/ tám vmárł y pochowan. *BielKron* 183v; *GrzegRóżn* L; *OrzQuin* Nv; *WujJud* 156; *WujJudConf* 88 [2 r.]; *CzechRozm* 91v; *ArtKanc* E9v; kto ludzie z *P. Bogiem* iedna/ y do vznánia ich grzechow przywodzi: ten práwą krew ma włobie *Syná* *Bożego* *SkarKaz* 638b, 157a.

Zwroty: »niezgodne jednać« [szyk 4 : 1] (5): A tych nietylko by miał być vrząd łędzić/ ále też y iednać niezgodne [*non tantum munus iudicandi esset, sed et reconciliandi discordes*]/ á zwádliwe y niešpokoyne hámowác *ModrzBaz* 91; Niezgodne łáfkáwemi łowy iednáłá *SkarŻyw* 142, 161, 292, 309.

[»jednać [kogo] w pokoju«: Potym drugiego dnia vkazał fie im gdy fie wádzili/ y iednáł ie w pokuu [*reconciliabat eos in pace*]/ mowiac: Mężowie iesteście brácia: czemu ieden drugiemu bešprawie czyni? *Leop Act* 7/26 (*Linde*).]

»jednać strony« (2): *Mącz* 74d; [*dwa komendorowie i dwa wojewodowie*] łtrony wedle łpráwiedliwošci y łłufznošci iednać będą [*partes secundum aequitatem, et bonam iustitiam component JanStat* 854] *SarnStat* 1077.

»swary (ludzkie) jednać« (4): W Niedźwiadku Dobrze ieft krew pułzczać/ [...] żenić fie/ włofy łtrzydz/ prowadzić fie/ nowe łwary iednać [*źle jest w Niedźwiadku*]. *Goski* *4, *3, *3v; Był Moyżefz wpracey nieprzerobiony/ cáły dzień nie iedząc/ łiedział ná łądách/ łwary ludzkie iednáiac. *SkarŻyw* 484.

Szereg: »jednać a rozprawowác« (1): [*o obowiazkach wójta*] ná káždy dzyeń do Pána biegay/ vroboty łtaway/ w łwięto ludzi iednay á rołpráwuy/ do łzkody wychodź. *RejPos* 316.

W przén [kogo z kim] (1) : Cnotá tu nas z Bogiem iedna *KochMRot* A2v.

a. *W tłumaczeniu cytatu biblijnego: mundum reconcilians sibi Vulg* [co; sobie (11)] (12) : *KrowObr* 214; *BibRadz* 2.Cor 5/19; *CzechRozm* 39v; *CzechEp* 188 [2 r.], 311 [2 r.]; ábowiem Bog był w Chrištušie łwiát łobie iednáiac/ nie przyczytáiac im grzechow ich: y zlecił nam to łowo ziednánia. *WujNT* 2.Cor 5/18.

jednać przez kogo (3): *GrzegRóżn* L3; A nád to/ iż łam práwie Bog w nim [*w Chrystusie*] miełzkał/ łwiát łobie przezeń iednáiac. *CzechRozm* 22v; *CzechEp* 312.

jednać z kim (1): Abowiemci Bog był w Chryštušie/ iednáiac łwiát z łobá/ nie przyczytáiac im wyłtępkow ich/ y położył w nas opowiadánie ziednánia tego. *Leop* 2.Cor 5/19.

4. *Omawiac, ustanawiac; dzialac, realizowac; pertraktowac, zalecac, doradzac* [w tym: co (21)] (29) : *MetrKor* 38/502; *FalZioł* V 53; Alyełzmy my powyedzieli yednay thy swe rzeczy, A krolowy yanowy day pokoy *LibLeg* 7/99, 7/99; *GroicPorz* ł4; *Goski* *3; Gdy ty rzeczy [*przełoženi aby praw nieco ustąpili ktore maią ciężkie na poddane swoje, poddani też aby ustąpili swego uporu*] Luter iednáł/ á w tym czáfu chłopłtwo zebráne łzło przez Fráncóniá y przez ine kráiny/ czyniac wielkie łzkody *BielKron* 203v; áż fie z łálki Bożey krolowi Węgierłkiemu Władźiłáwowi łyn y corá vrodźili/ ktore [...] w małżeńłtwo łwięte Cefarłkim potomkom iednano przed czálem *BielKron* 412v; *GrzegRóżn* K4; Ten o rádę kołáce: ow áby cie w pošelłtwo vżył: więc iednać/ Więć ráic/ Więć łtánowic/ włzytkiego thego v mądrey głowy łzukáią. *Górndworz* Q7v.

jednać okolo czego (1): gdizes ti to oznaymył Kroliowy yego M. panv nasche^{mv} M. Czessarza ye^{go} M. woliá a rołkazania kv thobie abisz sam okolo tich roznych yednal *LibLeg* 11/76.

jednać przez kogo (2): bo bi nam nieprziłtalo bedacz poddanimy aflugamy naschich panow abis my mieli yednacz tak wielkie a wazne rzeczy przes posli miedzi sobá. *LibLeg* 11/76, 11/75v.

jednać z kim (5): *MetrKor* 38/501; Krol ye⁸⁰ M. pan nasch m. tesch to nam raczil rofkazacz abismi famy ftobą yednały a nieprzes polli *LibLeg* 11/76, 11/75v [2 r.]; *RejZwierz* 119v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [*to* (1); *z zapowiednikami: ze(by)* (2), *co* (1)] (3): aby yednal sbafzamy a radamy Czełzarza Tureczkyego ze by Cełzarz Thureczky mogł przywyedzyon bycz, aby thełz thakyełch vczynyl przymyerze a pokoy skrolyem yego myłofczyą wangyerłkim *MetrKor* 38/501, 38/501, 40/174.

Ze zdaniem celowym (1): a tho byłzmy yednacz chczyely aby pokoy a przyyafzn myadzy thymy pany pothczywyte rządnye a dobrze był yednan a zawrzon. *MetrKor* 502.

Zwrot: »pokoj [*między kim*] jednać« [*szyk 2 : 1*] (3): *MetrKor* 38/502 [2 r.]; [*język*] łzkodliwe rzeczy od ludzi odwraca/ pokoy między ludźmi iedna/ ludzie żywi/ nieprzyaciela łomi *OrzRozm* Q2v.

Szeregi: »jednać, (i) czynić« [*szyk 1 : 1*] (2): tho włchithko bandą yednal y czynyl, Czo na dobrego, a wyernego poddanego przyłvlche *MetrKor* 40/174; *LibLeg* 7/35.

»jednać a (i) o(b)myślać« (2): bandą wyerzen, poddan, y polłvlchen, a yego Crolewłkyey myłofczy. dobre y włzytheczne y yego Crolewłkyey myłofczy pothomkow Crolow polłkich, banda yednal y obmyłyal *MetrKor* 40/174, 46/65v.

»jednać, (a) (po)stanowić« = *arbitrari et ordinare JanStat* [*szyk 1 : 1*] (2): łam abifye snamy zyechal a ti rzeczy stanowyl a yednal s snamy ktore są nam sobopolnie od naschich panow poruczone *LibLeg* 11/75v; *SarnStat* 184.

»jednać, (a) sprawiać (*a. sprawować*)« [*szyk 1 : 1*] (2): *MetrKor* 38/500; abich ymyenyem yego Cro. Mi. nyekthore rzeczy v Vaszey Ce. M. spravoval yednał y movil przyaczielłkim obyczayem a szanfziczskyem *LibLeg* 7/31.

Formacje współrdzene: najednać, pojednać, przejednać, przyjednać, ujednać, wyjednać, zajednać, zjednać; przejednawać; przejednywać, zajednywać, zjednywać.

Synonimy: **1.** upraszać, zaszłgować; **3.** przeprowiać, rozprawować, spokoić, śrzodkować, ugadzać, zgadzać; **4.** czynić, obmyślać, sprawiać, sprawować, stanowić.

Cf **JEDNAJĄCY, JEDNAŁY, JEDNANIE, JEDNANY**